

dolamışlardı. Kendisine karşı tepkilerin artması üzerine, bir suikasta uğramasından endişe edildiğinden görevden alınarak (3 Şevval 1223/22 Kasım 1808) arpalığı olan Manisa'ya gönderildi (Şânî-zâde, I, 146-147). 1809'da Bursa'ya, bir müddet sonra da İstanbul'a Kanlıca'daki yalısına dönmesine izin verildi. 10 Muharrem 1230'da (23 Aralık 1814) vefat etti ve Fatih'te Sinan Ağa Camii haziresine gömüldü. Esad Efendi'nin Nizâm-ı Cedîd ve IV. Mustafa'nın katli için verdiği fetvaları bilhassa önemlidir. Fetva ve arzlarında Mehmed Sâlih-zâde Ahmed Esad imzasını kullanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA:

Tarik Defteri (İlmiye Defteri), İÜ Ktp., TY, nr. 8879, vr. 13^a; *Vâsıf, Târih*, II, 151; *Küçük Çelebizâde Âsım, Târih*, İstanbul 1282, I, 119-120; II, 257; *Şânîzâde, Târih*, I, 44-45, 63, 146-147; *Devhatü'l-meşâiyih*, s. 119-120; *Cevdet, Târih*, IX, 42, 45, 283; *Sicill-i Osmânî*, I, 336; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 569-570; *Karal, Osmanlı Tarihi*, V, 61-64; a.m.f., "Nizâm-ı Cedîde Dâir Lâ-yihalar", TV, I/6 (1941-42), s. 108-109, 346; *Danişmend, Kronoloji*², IV, 94-98; V, 149-150; *Ahmet Mumcu, Osmanlı Devletinde Siyaseten Katli*, Ankara 1963, s. 200; M. Münir Aktepe, "Es'ad Efendi", *İA*, IV, 357-358; a.m.f., "Es'ad Efendi, Ahmed", *Eİ²* (İng.), II, 712-713.

MEHMET İPŞİRLİ

ESAD EFENDİ, Uryânîzâde

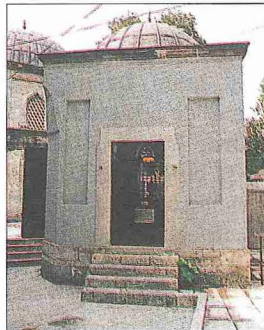
(1814-1889)

Osmanlı şeyhülislâmı.

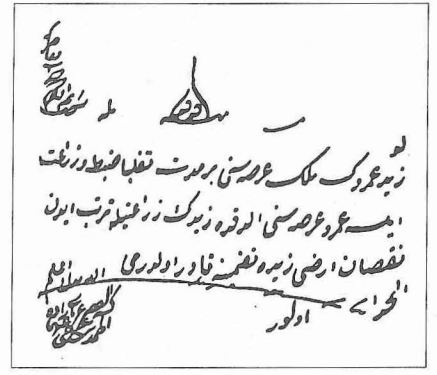
İstanbul'da doğdu. II. Mahmud dönemi kadılarından Mehmed Said Efendi'nin oğludur. XVII. yüzyılda İstanbul'a gelip yerleşen Kilisli meşhur âlim Osman el-Uryânî'nin soyundan geldiği için Uryânîzâde lakabıyla anılır. Reîsülkurrâ Hoca Abdullah Efendi, Abdülkadir Bey ve Hoca İsmâil Efendi'den dinî, edebî ve akfî ilimleri tahsil eden, ayrıca hat dersleri de alan Ahmed Esad Efendi 1246'da (1830) Fetvahâne yazıcıları arasına katıldı. Serez, Halep, Kastamonu, Manastır ve Şam kadılıkları sırasında beraberinde bulunduğu ve nâibliğini yaptığı babasının 1264'te (1848) Şam'da vefat etmesinden sonra İstanbul'a döndü. 1853'te Eyüp, bir yıl sonra Üsküdar ve 1855'te tekrar Eyüp kadılıklarında bulundu. Ertesi yıl bilâd-ı hamse pâyesiyile Edirne kadısı ve 1858'de Medine kadısı oldu. Daha sonra Harem-i şerif tamirat müdürlüğünü de üstlendi ve o sırada devam etmekte olan tamir işlerinin 1861'de tamamlanmasını sağladı. Bu başarı-

sından dolayı kendisine İstanbul pâyesi verildi. 1862'de İstanbul'a döndükten sonra Meclis-i Tedkîkât-ı Şer'iyye üyesi, 1863'te kassâm-ı askerî, 1864'te sadreyin (Anadolu ve Rumeli kazaskerliği) müsteşarı ve 1866'da İstanbul kadısı oldu. Bu görevleri sırasında Meclis-i Tedkîkât-ı Şer'iyye üyeliği de devam etti. İstanbul kadılığından sonra Bursa müfettiş hükkâmılığına getirildi ve bu görevi sırasında 1870'te Anadolu kazaskerliği pâyesini aldı. Aynı yıl İstanbul'da Meclis-i İntihâb-ı Hükkâmî's-şer' başkanlığına ve buna ilâve olarak Meclis-i Tedkîkât-ı Şer'iyye başkan vekilliğine tayin edildi. Bu görevlerinden istifasından bir yıl önce 1875'te Rumeli kazaskerliği pâyesini almıştı. 1876'da bütün görevlerinden istifa ederek sakin bir hayat yaşamak istediye de çok geçmeden Âyan Meclisi üyeliğine seçildi. Şeyhülislâm Ahmed Muhtar Beyefendi'nin görevinden ayrılması üzerine de 4 Aralık 1878'de şeyhülislâm tayin edildi. 17 Ocak 1889'da bu görevde iken vefat etti ve Eyüp'te Ebüssuûd Efendi haziresi karşısındaki özel kabrine defnedildi. Daha sonra da üzerine bir türbe yapıldı. Tek oğlu olan Muhammed Hâlid de babasından bir buçuk yıl sonra ölmüştür.

Murassa' Osmânî, murassa' Mecdî, murassa' imtiyaz nişanları sahibi olan Esad Efendi mûnis, çalışkan ve bulunduğu görevde kendisinden bekleneni veren bir kişiydi. Saltanat makamı ile ilişkilerinde oldukça dikkatli davranırdı. Harem-i şerif'in onarımı sırasındaki titiz çalışmaları ile hem Sultan Abdülmecid'in hem de Abdülaziz'in teveccühünü kazandığı gibi şeyhülislâmılığı döneminde de II. Abdülhamid'in güvenini kazanmıştı. Özellikle aynı gün göreve başladığı Sadrazam Tunuslu Hayreddin Paşa'nın Mes'ûliyyet-i Vükela Kanunu'nu çıkararak saray ve hükümdar karşısında Bâbiâli'yi güçlendirme çabalarına haretle karşı çıkışı II. Abdülhamid tarafından takdirle karşılanmıştı. 28 Temmuz

Uryânîzâde Esad Efendi'nin türbesi - Eyüp / İstanbul

Uryânîzâde Esad Efendi'nin bir fetvası (İlmiyye Salnâmesi, s. 612)

1879'da Esad Efendi ile aralarında bu konuda çıkan sert tartışma sonucunda Tunuslu Hayreddin Paşa istifa etti. Şeyhülislâmılığı süresince saltanat ve hilâfet haklarının savunuculuğunu yapan Esad Efendi vekiller heyetinde her işe karışmaz, ancak karıştığı işlerde sözünü dinletirdi. Şüphenin yaygın olduğu bir dönemde ulemâ sınıfı hakkında padişahın güvenini kazanması ve jurnalcileri mümkün olduğu kadar meşihat-tan uzak tutması itibarını arttırdı. Ancak onun döneminde teşkilât bakımından meşihatta önemli gelişmeler sağlandığı söylenemez. Meşihat teşkilâtının etkinliğinin artırılması, şer'iyye görevlilerinin kalitesinin yükseltilmesi, dinin korunması ve yapılması gibi konularda çeşitli teklifler yapılmışsa da bu dönemde herhangi bir yeniliğe gidilmemiştir. Onun tavrı, mevcut teşkilâtle yapılabileni yapmaya çalışmak şeklinde kendini göstermiştir. Esad Efendi'nin fetvalarının bir kısmı *İlâveli Mecmûa-i Cedîde*'de bulunmaktadır (s. 4, 9-10).

BİBLİYOGRAFYA:

Ali el-Murtazâ, *İlâveli Mecmûa-i Cedîde*, İstanbul 1326-29, s. 4, 9-10, ayrıca bk. tür.yer.; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 609-612; *Sicill-i Osmânî*, I, 344; Abdurrahman Şeref, *Tarih Musâhabeleri* (İstanbul 1339), Ankara 1985, s. 249-250; Ali Rıza - Mehmet Galip, *XII. Asr-ı Hicrî'de Osmanlı Ricâli*, İstanbul 1977, II, 60-65; *Danişmend, Kronoloji*, IV, 555; İbnülemin, *Son Sadrazamlar*, s. 692, 910, 1016; Abdülkadir Altun-su, *Osmanlı Şeyhülislâmları*, Ankara 1972, s. 212-215; İhsan Süreyya Sırma, *L'Institution et les biographies des Sayh al-Islam sous le règne du Sultan Abdulhamid II: 1876-1909* (doktora tezi, 1973), Université des Sciences Humaines de Strasburg, s. 97-113; Atilla Çetin, *Tunuslu Hayreddin Paşa*, Ankara 1988, s. 222, 260-261.

Ş. TUFAN BUZPINAR